

ἐφυγον οὕτως αἱ χρῶς. τίς οὖν ἐπεισὶ σε μετὰ τοσοῦτον χρόνον ἐπιλαθῆσθαι τῶν σουτοῦ γραμμάτων καὶ ῥημάτων; ἐπίσχες, καὶ μὴ πείθῃς κακοῖς ἀνθρώποις, ἵνα μὴ διὰ τὸ πρὸς ἀλλήλους καθῆκον, σουτὸν ὑπεύθυνον ποιήσης, ὡς γὰρ τούτοις (1) καθηκεύεις, ἐν δὲ τῇ κρίσει μόνος μέλλεις ἀπολογεῖσθαι. οὗτοι τὸν ἴδιον ἐχθρὸν, διὰ σοῦ θέλουσιν ἀδικεῖν, καὶ βούλονται σε διάκονον τῆς ἑαυτῶν πονηρίας γενέσθαι, ἵνα διὰ σοῦ καὶ τὴν μυσαρὰν αἵρεσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐπισπείρωσιν. οὐκ ἔστι δὲ φρόνιμον δι' ἄλλων ἠδονὴν ἑαυτὸν εἰς προὔπτον κίνδυνον ἐμβάλλειν. παῦσαι, παρακαλῶ, καὶ πείσθητί μοι, Κωνσταντίε· ταῦτα γὰρ πρέπει ἐμὲ γράφειν, καὶ σὲ τούτων μὴ καταφρονεῖν.

(1) Sic editi. Reg. καθηκεύεις. Alias idem Reg. καθηκούειν. In editis vero καθηκετεύειν, vulgo scribitur.

sent, non ita turpiter aufugissent. Quis te induxit, ut post tantum temporis, litterarum juxta ac verborum tuorum obliviscerere? Cohibe te, quaeso, et ne improbis hominibus morem geras, ut ne mutui commodi causa te ipse reum constituas. Quod enim jam illis indulges, de hoc in die judicii solus rationem es redditurus. Adversarium illi suum auspiciis tuis laedere optant, teque volunt esse malitiæ suæ ministrum, ut tua ope execrandam hæresim in Ecclesia disseminent. Non est prudentis, ob aliorum libidinem sese in manifestum conjicere periculum. Desine, quaeso te, et mihi obtempera, Constanti. Hæc enim et me decet scribere, et te non vilipendere.

ANNO DOMINI CCCLIII-CCCLXIII.

LIBERIUS PAPA.

PROLEGOMENA.

§ I. — NOTITIA HISTORICA.

(Ex libro pontificali.)

Liberius natione Romanus, ex patre Augusto, sedit annis sex, mensibus tribus, diebus quatuor. Fuit auctoris SEVERINI BINI.

Liberius. Post interregnum 25 dierum, anno Christi nati 352, Constantii Imperatoris 16, pontificatum ecclesie invitatus accepit sanctæ memoriæ Liberius, teste Ambrosio, pontifex beatissimus: cujus præter multas epistolas reperiuntur acta de curatione et lepra Constantini imperatoris conscripta: apud Ambros. lib. iii de Virg. extat ejusdem integer quidam sermo, quem habuit in consecratione sororis. Tantis Athanasii defensor et Arianorum hostis fuit, ut Constantius imperator per victoriam Magnentii elatus, publico edicto sub pœna exilii mandaverit, ne quisquam deinceps Athanasium defenderet, Arianosque a communione ecclesie excluderet. Injusto imperatoris edicto cum pontifex furtim Roma Mediolanum adductus obtemperare nollet, post multos alios ex Mediolanensi conciliabulo relegatos, in Thraciam deportatur. Postquam biennio exulasset, ad subscribendum Sirmiensi confessioni primæ, ad condemnandum innocentem Athanasium, et denique ad communicandum cum Arianis vi metuque tormentorum, tædio exilii et calamitatum, denique spe recuperandæ pristinae sedis atque dignitatis inductus, infelix infelicitate labitur, sibi que vitæ ac morum turpissimam maculam inurit. Relaxatum ab exilio Valens et Ursacius auctoritate imperatoris quidem in urbem introduxerunt, Felicemque sede pontificia amoverunt: sed ne pontifex de fide suspectus cathedram Petri coinquinaret, singulari Dei providentia accidit, ut dum verus pontifex catholicus cum Arianis communicando laboretur, et pontificatu excideret, Felix exultante Liberio schismaticus et Arianorum communione pollutus, compaginem illam abrumperet, Constantium, Valentem, Ursacium, omnesque Arianos tanquam hæreticos excommunicaret, justoque Dei judicio verus pontifex esse inciperet. A cujus communione catholici, post Liberium ab exilio restitutum, ne quidem per vim et martyrium dimoveri, eumque Liberio Arianæ communionis labe et macula coinquinato, quamdiu Felix in vivis erat, conjungi potuerunt. Cum autem post martyrium Felicis, majore Dei beneficio, Liberius vicissim Arianorum com-

munionem præcidisset, Ariminensis conciliabuli formulam reprohasset, fideique vexillum vicissim erexisset, non modo a clero Romano præsul et pontifex legitimus haberi cœpit, verum etiam turpissimam illam maculam vitæ ac morum, ante contractam, omnino eluit, et tandem anno Domini 367, sanctissime ex hac vita discessit. Unde est, quod S. Ambrosius, Epiphanius et Basilius, beatissimum virum piscium appellent, quodque eundem Siricius pontifex, epistola ad Hymerium, venerandæ memoriæ prædecessorem suum nominet. Liberium, quod calumniatur hæretici, Arianæ hæresi infectum fuisse, falsum est, siquidem nihil orthodoxæ fidei contrarium scripserit aut docuerit. Cum Arianis communicantem, Athanasium injuste condemnantem, fideique formulæ, nomine *consubstantialis* cœrenti, quantumvis catholica esset, subscribentem peccasse, suspicionem hæreseos justam in foro exteriori incurrisse, justaque de causa a catholicis vitatum fuisse, libenter concedimus. Vide Baron. ann. 355, num. 53 et seqq., et 357, num. 46 et seqq. Bellarm. de Rom. pont. lib. iv, c. 9.

Sub hujus pontificatu exortæ fuerunt hæreses Anomianorum, qui Filium Dei Patri dissimilem esse docebant: Macedonianorum, Spiritus sancti divinitatem negantium: Massalianorum, qui ex monachis exorti, cæteris omnibus neglectis, soli orationi semper vacandum esse docebant. Lucifer Calaritanus episcopus, legationibus pontificiis aliquoties functus, decretum Alexandrinæ synodi de lapsis episcopis recipiendis improbens, factus est (proh dolor) schismaticus. Donatistæ per edictum Juliani ab exilio reversi, funestissimas illas, quas enarrat Optatus, lib. ii, altarium demolitiones, calicum contractiones et direptiones, clericorum et laicorum plurimorum trucidationes, virginum et matronarum raptationes, horrendas denique sacramentorum omnium violationes patravit. E quibus illud memorabile, quod sacra eucharistia canibus projecta, iidem canes accensi rabie, ipsos dominos suos, quasi latrones sancti corporis reos, tamquam ignotos et inimicos, dentibus suis lanave-

tem temporibus Constantii filii Constantini usque ad Constantium Augustum octavum (*mel.*, tertium). Hic a Constantio deportatur in exilium, eo quod noluisse

A hæresi Arianæ consentire : et fuit in exilio annos tres. Et congregantes sacerdotes concilium (*al.*, congregans sacerdotes cum concilio suo Liberius), ordi-

NOTÆ SEVERINI BINII.

rint : quodque ampullam chrismatis, per fenestram ut frangeretur factatam, manus angelica ita sustinuerit, ut inter saxa illæsa conderit, hæc ex Optato aliisque Baron. in Annalibus.

Sedit annos sex, mensib. trib., diebus quat. Liberium annis 15 mensibus 4. et uno die pontificatum obtinuisse, certo colligitur ex temporibus, quibus cœpit ac desit. Anno 352, octavo Maii, sedem pontificiam adeptus, ut ex præcedentibus patet, tenuit eam deinceps usque ad 9 diem Septembris, anni 367. Cum enim testimonio Ammiani lib. xxvii, sævum Ursicini schisma adversus Damasum sub præfectura Viventii exortum fuerit, constetque ex l. xii de Pœnis C. Theod. illius præfecturam sub consularu Lujicini atque Jovini contigisse, anno nimirum Christi 367, certum est illo anno Liberium pontificatu ac vita defunctum esse, atque Damasum illi successisse. Nono Septembris sepultum refert auctor pontificalis. Quibus ita firmiter constitutis, verum esse patet, quod de tempore Liberii supra diximus.

Fuit autem temporibus. Errat libri pontificalis auctor. Præfuit enim Ecclesiæ sub Constantio, Juliano, Joviano, Valentiniano et Valente imperatoribus, usque ad annum 367, qui est Valentis IV. Constantius Arianorum fautor, adhuc catechumenus, animam agens in lecto ab arianis baptizatus, eodem tempore quoper Arianorum Antiochenum conciliabulum, divinitatem Christo Domino ademerat, per Julianum imperio spoliatus fuit. Julianus, abnegata, quam metu Constantii decennio simularat, Christi fide, factus est apostata. Qui ut initio imperii Christianorum animos sibi conciliaret, omnes ab exilio exules episcopos revocavit. Hac occasione, Athanasius per Georgium Cappadocem sede Alexandrina armata manu tertio expulsus, post prædictum Georgium ab Alexandrinis illatam sibi sub Constantio injuriam vindicantibus interfectum, ab exilio, eremo et cisterna illa sicca, in qua quinquennio latuerat, Alexandriam reversus fuit. Sed cum opera reducis Athanasii omnes dii condemnarentur, Juliani rescriptis quarta vice exulare, et ab urbe recedere cogitur. Cumque hanc ob causam, commendata amicis ad breve tempus ecclesia (*bono estote animo, dicebat, nebula enim est, et brevi evanescet*) navigium conscendisset, ac paulo post intellexisset, esse qui se ad interficiendum insequerentur, converso in adversam partem navigio, insequentes frustratus, venit Alexandriam; ibique toto tempore, quo vixit Julianus, delinuit. Novo et inaudito genere persecutionis Christianos aggressus fuit. Gloriam martyrii invidens, id sedulo egit per suos, ne qui causa pietatis, sed tantum alicujus criminis nomine, ut facinorosi punirentur. Quod ex evangelii præcepto Christiani nequaquam divitiis affluere, sed perfectionis causa omnia erogare deberent; fisco bona eorum diripuit. Bona pauperum invadentes, vel lepra percussî, vel a dæmone arrepti fuerunt. Omnia privilegia Christianis ademitt, heve injuria affecti audirentur in judicio, constituit. Artes eos docere vel discere vetuit. Certior factus, Cæsareæ Philippi urbis Phœnicie præclaram esse Christi statuum, quam mulier quæ sanguinis profluvio laborabat, cum esset morbo liberata, ibi collocaverat (ex cujus basi herba quædam, quæ cujusvis generis morbis mederi solet, nascebatur) eam deturbavit, suamque in eo loco posuit. Quo facto, ignis violentus de celo delapsus statuum illam circa pectus dissecut, caputque una cum collo in terram dejecit. Contumeliæ causa, et ad Christi nomen delendum publica lege præcepit, ut Christiani Galilei vocarentur. Refert Theodoretus Julianum simul actelum ab angelo sibi immissum corpore excepisset,

manum protinus sanguine implevisse, et illum in aerem projecisse ac dixisse: *Vicisti, Galilæe.*

Jovianus confessione Christi nominis sub Juliano clarus, a ducibus exercitus, divino numine impellente, imperator electus, anno Christi 363, præ cæteris episcopis, Athanasium ab exilio quarto revocat, unum maxime catholicæ fidei propugnatorem acerrimum, fidei quæ veritatem ab eo sibi tradi postulat. Post hunc noctu exanimatum, reliqui duo confessione clari, qui cum Joviano sub Juliano zonam militarem deponere maluerunt quam diis sacrificare, Valentinianus et Valens, imperium Dei nutu ac voluntate conecuti fuerunt, anno Christi 364. Valentiniani responsum, quod dedit Hypatiano Heracleæ episcopo, synodi indictionem petenti, præclarum hoc est: *Sibi qui unus e numero laicorum esset, non licere se ejusmodi negotiis interponere. Ideo sacerdotes, inquit, et episcopi, quibus hæc curæ sunt, seorsum per se, ubicumque ipsis libitum fuerit, conveniant.*

Valens ad tertium annum imperator catholicus, in procinctu gotico, bono consilio salutarem baptismum expetens, uxoris Arianæ blanditis delinitus, pessimo consilio ad Arianos transit, et ab Eudoxio Arianorum nequissimo baptizatus, ab eo juramento obstringitur, ut in impio suscepto dogmate perseveret, et diversa sentientes ubique ecclesiis exigat. Hæc ex Baronii annalibus. Plura vide infra in notis epistolarum conciliorum, et in vitam Felicis.

Hic a Constantio deportatur in exilium. Hac in re auctorem libri pontificalis aberrare patet ex notis conciliabuli Mediolanensis infra. Nolens, quod jubebatur, Athanasium condemnare, relegatus est in Thraciam.

Fuit in exilio annos tres. Cum anno Christi 355 relegatus, anno 357 ab exilio liberatus fuerit, biennio tantum completo, vel tribus inchoatis, exulasse necessum est.

Congregantes sacerdotes concilium, ordinarunt. His dictis libri pontificalis, testimonia clarissimorum hujus temporis scriptorum refragantur. Illic. de script. eccles. in Acacio, de ipso loquens: *In tantum, inquit, sub Constantio imperatore claruit, ut in Liberii locum Romæ Felicem episcopum constitueret.* Rufinus lib. 1, cap. 22: *In Liberii locum Felix diaconus suus ab hæreticis subrogatur, et non tam sectæ diversitate, quam communionis et ordinationis convenientia maculatur.* Athanasius epist. ad solit. addit, eundem Felicem molitione Epicteti, a tribus Arianis episcopis ordinatum esse. Ea igitur, quæ de Felicis ordinatione auctor pontificalis scribit, nequaquam subsistere posse videntur. Accedit, quod Liberio adhuc vivente, pontificiamque dignitatem gloriosæ confessionis titulo illustrante, pontifex creari non potuerit, ne unius catholicæ ecclesiæ duo essent episcopi, uniusque corporis duo capita turpiter eminent. Si dicas eum a concilio sacerdotum, Liberio procurante, coepiscopum duntaxat Romanæ ecclesiæ delectum fuisse, non admodum repugno: quamquam id neque testimonia prædictorum Patrum dici patientur, neque ab Arianis hoc permissum fuisse videatur.

Felicem ab Arianis subrogatum, non Arianum, sed catholicum fuisse, in primis Rufini testimonio constat: secundo apertis verbis idem testatur Theodoret. lib. 1, cap. 17, dum ait: *Successum est Liberio a fidei quodam illius diacono, nomine Felice: qui tametsi fidem a Nicæno concilio expositam ipse servavit integram, tamen cum illis, qui eandem labefactare studebant, libere communicavit, ac propterea nemo ex habitatoribus in ecclesiam, dum ille intus erat, ingredi voluit.* Sozom. denique lib. iv, cap. 10 idem testatus, addit: *Romanæ ecclesiæ episcopatu præficitur Felix illius cleri diaconus, quem aiunt fidei concilii Nicæni*

naverunt in locum ejus episcopum Felicem presbyterum venerabilem virum. Et fecit concilium Felix, et invenit duos episcopos (*potius presbyteros*) consentiens Constantio Augusto Ariano, nomine Ursacium et Valentem, et damnavit eos in concilio quadraginta octo episcoporum. Post paucos autem dies, zelo ducti Ursacius et Valens rogaverunt Constantium Augustum, ut revocaret Liberium de exilio, ut una tantum communione participaret, extra secundum baptismum (*al.*, unam tantum communionem participaret exceptio rebaptizare). Tunc missa auctoritate per Catulinum agentem in rebus, simul et Ursacius et Valens venerunt ad Liberium. Qui Liberius consensit præceptis Augusti. Tunc revocaverunt Liberium de exilio. Rediens autem Liberius de exilio habitavit in cœmeterio sanctæ Agnetis apud germanum Constantii Augusti, ut quasi per ejus interventionem aut rogatum rediret Liberius in civitatem. Tunc Constantia Augusta, quæ fidelis erat Domino Jesu Christo, noluit rogare Constantium Augustum germanum suum,

NOTÆ SEVERINI BINI.

semper consensisse, et omnino, quantum ad religionem pertinebat, reprehensione caruisse, atque ob id solum in crimen vocatum esse, quod non modo Arianos ministros ecclesiæ ordinaret, verum etiam quod eorum communione uteretur. Sic intelligendum est quod ait Socrat. lib. n. cap. 29, Felicem Arianae sectæ addictum fuisse: nimirum, quod illis communicaret, et ex eorum voluntate sententiæ in Athanasium latæ subscripsisset. Si, quod aunt Rufinus et Theodoret. Felix fuerit diaconus Liberii, dubium nullum esse potest, ipsum catholicum fuisse. Nam ut Liberius Arianum nomen semper aversatus, Arianum diaconum sibi ministrare passus fuerit, non est credibile. Quod apud Hieronym. de script. eccles. in Acacio nomen Arianum Felici additum reperitur, mendosum esse patet ex chronico aliisque codicibus antiquioribus, et Græco Sophronii textu. Vide Baron. an. 355, n. 54 et seqq. Bellarm. de Rom. pont. lib. iv. cap. 9.

Ursacium et Valentem, et damnavit eos. Circa illud tempus, quo Liberius cum Arianis communicans turpiter labitur, Felix eorundem communione ante pollutus, mirabili Dei consilio ac providentia a lapsu erectus, Constantium, Ursacium, Valentem, omnesque Arianos condemnando, et excommunicando, communionem eorundem abruptit, ne Liberio substituendus, cathedram Petri vel hæreseos suspicione coinquinet.

Post paucos dies. Vide notas epistolarum Liberii ad orientales.

Una tantum communione participaret extra secundum baptismum. Hæc quomodo intelligenda sint, vide infra verbis: *consensit Constantio hæretico, non tamen et baptizatus est.*

Liberius consensit præceptis Augusti. Per vim nimirum, tormenta atque tedium exilii inductus, Sirmianam confessionem primam, atque Athanasii condemnationem subscribendo approbavit, et cum Arianis communicavit.

Rediens de exilio habitavit in cœmeterio S. Agnetis. Ea, quæ de habitatione Liberii in cœmeteriis suburbanis S. Agnetis ab auctore libri pontificalis referuntur, male cum primo Liberii exilio conjunguntur. Nam teste Sozomeno lib. iv. cap. 10, Liberius ab Arianis binis diversis vicibus graviter est vexatus. Primum quando Roma furtim abductus est Mediolanum, atque recusans subscribere sententiæ in Athanasium per Mediolan. conciliabulum pronuntiæ, inde in Thraciam est relegatus. Secundo, dum nolens Ariminensem formulam approbare, per Valentem episcopum Arianum, qui eam potestatem ab impera-

quia senserat consilium. Eodem tempore Constantius imperator, una cum Ursacio et Valente, convocaverunt aliquos qui ex sæce Ariana erant, et quasi facta concilio, misit et revocavit Liberium de cœmeterio beatæ Agnetis, ubi sederat. Et ingressus Romam, in ipsa hora Constantius Augustus fecit concilium cum hæreticis, simul etiam cum Ursacio et Valente, et ejecit Felicem de episcopatu, qui erat catholicus, et revocavit Liberium. Ab eodem die fuit persecutio maxima in clero, ita ut intra ecclesiam presbyteri et clerici plures necarentur, et martyrio coronarentur. Qui Felix, depositus de episcopatu habitavit in prædiolo suo, via Portuensi, ubi et requievit in pace quarto kalendas Augusti. Ingressus Liberius in urbem Romam quarto Nonas Augusti, consensit Constantio hæretico, non tamen rebaptizatus est, sed consensum præbuit. Et tenuit basilicam beati Petri et beati Pauli, et basilicam Constantinianam annis sex (*anno, septem*). Et persecutio magna fuit in urbe Roma, ita ut clerici et sacerdotes, neque in ecclesiam, neque

tore acceperat, Roma expulsus fuit. Prior vexatio exilium: posterior simplex tantum ab urbe expulsio fuit. Prior contigit Mediolani anno Christi 355, posterior contigit Romæ post Ariminense concilium, anno Christi 359. Priore vexatione liberatus, teste Hieronymo in chron. *Romam quasi victor intravit*: maxima enim pompa per Constantii ministros in urbem introductus fuit. Itaque quod hic in suburbanis commemoratus fuisse dicitur, non nisi post secundam illam a Valente illam vexationem contigisse potuit. Vide notas Sirmiensis et Ariminensis concilii. Item Baronium anno 359 num. 46, 47, 48.

Ejecit Felicem de episcopatu. Sozom. lib. iv. cap. 14 ait scriptum esse *Felici tum Romæ ecclesiæ antistiti, et clero ejusdem ecclesiæ, uti Liberium recipiant, et ambo pariter sedem apostolicam administrent, communique consensu, et concordia sacerdotio illo fungantur, etc.* Quod hic assertur ab auctore libri pontificalis, probabilis esse videtur.

Ab eodem die fuit persecutio maxima in clero. Ideo quod Liberium manifesta communione Arianorum pollutum, atque adeo a pontificatus functione plane alienum, universus clerus Romanus aversaretur, seque Felici vexillum fidei catholice extollenti conjungeret, ut supra diximus.

Martyrio coronarentur. Tunc contigisse videtur, ut Eusebius Romanus presbyter a ministris Constantii intra cubiculum clausus, illic mensibus septem perseverans, lame consumptus spiritum exhalarit. Baron. in mart. notis die 24 Augusti.

Qui Felix depositus. De exitu Felicis aliter hic, D aliter in Vita ejus auctor pontificalis sentit.

Consensit Constantio hæretico, non tamen rebaptizatus est. Hoc videtur indicare, quod etsi Liberius cum Arianis communicaverit, non tamen lætus fuerit Arianus per secundum baptismum, quo solent illi catholicos ad se deficientes iterum baptizare. Sed hæc quidem superflua, et ab aliquo addita; nondum enim Arianis rebaptizabant: quin et ecclesia hoc tempore non respuebat Arianorum baptismum, ut testatur S. Hieronymus adversus Luciferianos; Baronius anno 357, n. 41.

Persecutio magna fuit in urbe Roma, etc. Illi qui Liberio non communicabant, non tantum ab Ecclesia, sed etiam a balneis publicis abstinabant; ne scilicet una cum illis lavarentur, ut qui scirent ex sententia Joannis evangelistæ, neque balnei lotionem cum hæreticis participandum esse, atque ideo in hos a magistratu sævitum est. Baron. anno 357, n. 58.

in balnea haberent introitum. Hic Liberius ornavit de A platonis marmoreis sepulcrum S. Agnetis martyris. Omnes itaque anni Felicis in ejus ordinem dinumerantur. Hic fecit Basilicam nomini suo juxta macellum Libyæ. Hic fecit ordinationes duas in urbe Roma per mensem Decembrem, presbyteros octodecim, diacones quinque, episcopos per diversa loca decem et novem. Qui sepultus est via Salaria in cœmeterio Priscille, quinto Idus Septembris, alias octavo (imo, septimo) kalendas Maii. Et cessavit episcopatus dies sex.

DE EODEM.

(Ex D. Const.)

I. In catalogo (1) Bucheriano, qui in hoc Papa desinit, ideoque eo supersite concinnatus creditur, istud tantum legere est: *Liberius fuit temporibus Constantii ex die xi Kalendas Junias in diem... a consulibus Constantio V et Constantio Caesare.* Ex quo docemur eum anno 352, mensis Maii 22 die, feria sexta suis ordinatum. Aut si placet Ant. Pagii conjectura, qua pro die xi Kalendas Junias, legendum esse opinatur die xi Kalendas Julias, in Junii 21 diem, quæ Dominica erat, cadet ejus ordinatio.

II. Cum pro fidei causa multos labores strenue fortiterque suscepisset, anno 355 exeunte exsul factus, post biennium exilii tedio fractus victusque, Arianis nonnihil ad tempus concessit. Attamen circa anni 358 initia Romam reversus, Ecclesie curam non deseruit. Nam post cassatum Ariminense concilium, ut loquitur Siricius epist. 1 ad Himerium n. 2, generalia destinavit ad provincias decreta. Et quod a synodis Alexandria anno 352, ac deinde in Achaia habitis de episcopis qui Arimini lapsi fuerant delinitum est, iis nimirum damnatis qui aliis libendi auctores per fraudem fuerant, cæteris parcendum esse, confirmavit. Sub finem vite Orientales, cum Nicenam fidem professi essent, damnassentque Arianam hæresim, admisi ad communionem suam. Eom viii Kalendas Octobris Gratiano et Dagalaifo consulibus, hoc est anno 366, Septembris 24 die e vivis exemptum Marcellinus et Faustinus Presbyteri in præfatione precum ad Valentinianum, Theodosium et Arcadium imperatores tradunt. Eodem die in martyrologio Bedæ, at in Hieronymiano et nonnullis aliis die 23 prædicti mensis, memoria ejus recolitur: et in primo quidem diem quo mortuus, in cæteris autem eum quo sepultus fuit, indicari Pagius arbitratur.

DE EODEM.

(Ex bibl. Gall.)

I. Liberius, Romanus, Julii papæ successor, anno cccclii, die xxii mensis Maii pontifex ordinatur, ut ex Bucheriano catalogo edicimus (2). Accepto vix nuntio de ipsius electione, eum in suam pertrahere sententiam adversus Athanasium frustra conantur Ariani. Ad Constantium imperatorem legatos mittit summus hic pontifex, postulans in primis ut de fide, deque Athanasii causa ingenue atque integre agatur; simulque ab eo « veram pacem requirens, quæ non sit verbis composita interna dispositione fallaciæ, sed præceptis evangeliorum rationabiliter confirmata. »

(1) Abhinc usque ad § II hujus NOTITIÆ linearum interstitium coercere coacti sumus, scilicet ut documenta quæ prius omisa fuerant, postea, paginis jam inter se coaptatis, ad perficiendum primum paragraphum intruderentur. Nobis procul dubio assensuet lector, ipsius utilitatem etiam elegantie typographice anteponentibus. Ep.

↳ (2) Bucher. de Doctr. temp. pag. 273.

Quam quidem æquissimam postulationem ægerrime ferens Constantius, nunquam deinceps ab exagrandi Liberii mente destitisse comperitur. Verum imperatoris neque minis fractus neque iram veritus sanctus pontifex, multis pro fidei causa laboribus animo susceptis interrito, in exilium pellitur: quanquam egre, populi metu qui ejus amore flagrabat, cum magna difficultate noctis medio potuit asportari, » ut scribit Ammianus (1). Contigit autem Liberii exilium, « Arbetione et Lolliano consulibus » (2), id est anno cccclv.

Pulso Liberio, atque in ejus sedem intruso Felice, nunquam adduci potuerunt Romani cives, ut cum istiusmodi homine societatis quippiam vel communionis haberent. Quin eo tandem deducta res est, ut « Liberius paulo post Urbi redditus fuerit ob seditiones Romanas, » teste Sulpicio Severo (3). Neque aliter Socrates (4): « Liberius, inquit, haud multo post ab exilio revocatus, sedem suam recepit: cum populus Romanus seditione facta, τοῦ ἐν Ρώμῃ λαοῦ στασιασάντος. Felicem ecclesia expulisset, et imperator licet invitus assensum illis præbuisset, ὁ, τε βασιλεὺς καὶ παρὰ γράμην τοῦτοις ἐγένετο σύμφηρος. His concinit Theodoritus (5).

Ab exilio autem reversus ineunte anno 358, ac Romam ingressus « victor illustris et strenuus veritatis athleta », ὁ νεκρήσας τῆς ἀληθείας ἀγωνιστής, ingenti omnium plausu exceptus est atque latitia: suo quo jam sedi resitutus, fidem Nicenam quam exilium passus fortiter asseruerat, postea redux magnificentius adhuc prædicavit. Siquidem, ut ex beato Siricio papa erudimur (6), « post cassatum Ariminense concilium, generalia misit ad provincias decreta ». Deinceps vero synodos Alexandria atque in Achaia coactas, earumque sanctiones de recipiendis episcopis qui Arimini lapsi fuerant, confirmavit. Orientales autem post fidei Nicenæ professionem, postque synodi Ariminensis acta damnata ad communionem admisit. His aliisque præclare gestis, ut ex ejus epistolis potissimum liquet, anno tandem 366, die 24 Septembris, sive ut perhibent Marcellinus et Faustinus presbyteri (7), octavo Kalendas Octobris Gratiano et Dagalaifo cos., humanis rebus exemptus est Liberius.

II. Quantum vero fide, sanctitate ac doctrina excelluerit summus hic pontifex, quantoque in pretio apud præstantissimos quosque viros habita sit ejus memoria, jam satis constat. Sanctus Athanasius inter celebres Ecclesie scriptores ipsum recenset, et cum viris apostolicis comparat (8): « Si quæ, inquit, scribunt (Ariani) ea scriberent orthodoxi, ut — Julius et Liberius Romæ episcopi: Εἰ μὲν οὖν παρὰ ὀρθόδοξων ἦν τὰ γραφόμενα, οἷα ἂν ἐγγίνετο παρὰ — Ιουλίον καὶ Λιβερίον τῶν ἐπισκόπων Ῥώμης — nullus profecto in illorum scriptis esset suspitionis locus: simplex enim ac candidum est virorum apostolicorum ingenium. » Basilio magno dicitur (9) « beatissimus episcopus Liberius, » ὁ μακαριώτατος ἐπίσκοπος Λιβήριος: Epiphanius autem (10) « beatæ memoriæ Romanus episcopus. » Siricius item papa « venerandæ memoriæ prædecessorem » suum, ipsum appellat (11). Et sanctus Ambrosius sororem suam Marcellinam allocutus (12),

(1) Amm. Marc. lib. xv, cap. 7.

(2) Sulp. Sev. Hist. sacr. lib. ii, cap. 39.

(3) Id. ibid.

(4) Socrat. Hist. eccl. lib. ii, cap. 37.

(5) Theodor. Hist. eccl. lib. ii, cap. 47.

(6) Siric. epist. 1 ad Himer., § 2.

(7) Marcell. et Faust. in præfat. ad libell. prec.

(8) Athan. epist. ad episc. Ægypt., § 8, opp. tom. i, pag. 278.

(9) Basil. epist. 263, al. 74, § 5, opp. t. iii, p. 406.

(10) Epiph. Har. 75, § 2.

(11) Siric. epist. 1 ad Himer., § 2.

(12) Ambros. de Virg. lib. iii, cap. 4, § 4.

« Tempus est, inquit, soror sancta, ea quæ tecum conferre soles, beatæ memoriæ Liberii præcepta revolvare; ut quo vir sanctior, eo sermo accedat gratior. » Et infra (1) post recitatam integram orationem ejusdem Liberii Marcellinam dato virginitatis velamine consecrantis, quam nos epistolis Liberianis subjecimus: « Hæc tecum, subdit, sanctæ memoriæ Liberius. » Theodoritus denique, « celeberrimi Liberii fiduciam et admirabiles sermones, » *Λιβηρίου τοῦ πανευφήμου τῶν παρρησιῶν καὶ τοῦς ἀξιαγύστους λόγους*, memorat (2), quos pro veritatis defensione coram imperatore Constantio habuit; eumque præterea, ut paulo ante vidimus, celebrat tanquam « gloriosum veritatis athletam (3); » quin et ab exilio reducem, virum admirabilem vocat (4): « Reversus est, inquit, admirandus ille Liberius: » *Ἐπαύηκε μὲν Λιβήριος ὁ θεσπέσιος*. Cujus propterea memoria in Bedæ martyrologio, et in eo quod metricè Wandelbertus conscripsit, nec non in Hieronymiano atque in additionibus ad Usuardum recolitur.

III. Ex ecclesiasticæ antiquitatis monumentis complura quidem litteris consignasse Liberium ad catholicam religionem adstruendam confirmandamque intelligimus: sed quatuordecim tantum epistolas adhuc superstites, ab eo revera fuisse conscriptas, ex veterum Patrum fide atque auctoritate agnoscimus et profitemur. Alias vero nonnullas quæ sub ejus nomine circumferuntur, easque præcipue quæ summi hujus pontificis lapsum prodere existimantur, tanquam spurias et subdititias rejiciendas jure optimo ducimus. Neminem sane latet homines hæreticos sub ementitis sanctorum Patrum, in primis vero pontificum Romanorum sive aliarum sedium præsulum nominibus, scripta plurima confingere consuevisse; quibus ecclesiæ catholice fucum facerent, incautos securius deciperent, eaque ratione impia sua dogmata facilius spargerent validiusque firmarent. Quid quidem xvo maxime Liberiano contigisse novimus, quo genuinis adulterina intermixta deprehendere haud insolens. Compertum habemus enim, vero, Fidei expositionem *κατὰ μέρος* sancti Gregorii Thaumaturgi nomine insignitam, auctorem habere Apollinarium; quemadmodum Eulogius Alexandrinus (5), Leontinus Byzantinus (6) et Palestini monachi sub Leone I imperatore, alique Chalcedonensis concilii assertores comprobarunt. Norunt præterea eruditi viri (7), Eutychnos laudasse Julium et Felicem Romanos pontifices, Athanasiumque atque alios Ecclesiæ Patres, ceu Christo naturam unam vindicantes. Quid memorem famoſam illam epistolam ab Apollinari confictam ac Julio I suppositam? Qua de fraude præ cæteris testis est locuples Leontius (8) modo laudatus. Quid quod Ariani non modo Athanasii aliorumque orthodoxorum, sed etiam imperatorum nomine epistolas confingebant, ut ex ipso Athanasio (9) erudimur?

IV. Sed ut ad propositum nostrum cum viro doctissimo (10) propius accedamus, an non amœbeas Liberii et Athanasii epistolas quæ in perantiquis Athanasii codicibus tanquam germanæ habebantur (11),

A jam quisque vir prudens adulterinas agnoscit? Quidni ergo et quatuor epistolas inter Hilarii fragmenta (1) Liberii nomine prænotatas ipsiusque lapsum præmentes, Ariani confluerint? Ex his certe primam Orientalibus inscriptam et adversus Athanasium exartam (2), fletam esse ac subdititiam primus omnium magnus Baronius multis argumentis comprobavit (3); ejusque sententiam plerique viri docti, Constantius (4), Montfauconius (5), alii, si Tillemontium excepias, fuisse assecuti? Et miramur quidem tantum virum eo usque processisse (6), ut istiusmodi epistolæ sinceritatem adstruere tentarit. Imposturam namque detegere eniſ licet tum ex ipsius contextu cum chronotaxi Liberiana composito, tum vero ex appendice huic epistolæ statim adjecta, ubi sic legimus: « Quid in his litteris non sanctitatis, quid non ex metu Dei eveniens est. » Ex quibus plane intelligas, ut cum Baronio loquar (7), non esse Hilarii verba ista, quibus probatur Athanasii condemnatio per Liberium facta; sed Ariani alicujus, Athanasii damnationem præ cæteris omnibus aliis rebus optantis. Neque enim placet Montfauconii conjectatio, hæc scilicet *εἰρωνικῶς* Hilarium scripsisse. Sive enim spectes temporis notis quo conscripta fuisse perhibetur epistola, sive rem de qua in ea potissimum agitur: utrumque arguere fas est, et epistolam Arianicam esse, et appendicem eidem epistolæ adjectam hominem Arianicum, qui simplicioribus ac imprudentibus securius illudere intenderit.

V. Quandoquidem vero primam illam epistolam inter Hilarii fragmenta extantem, et spuriam esse et Arianicam prodere auctorem certo constat; quid vetat quominus et tres modo laudatas ab Ariana manu fuisse confictas, atque in illam Fragmentorum farraginem congestas existimemus? Neque enim alio nomine appellaverim cum viris doctis Fragmenta illa Hilariana: quamvis enim ea inter præclara multa vetustatis ecclesiasticæ monumenta occurrant, eorum tamen collectionem monstruosam quandam rerum faciem, indigestamque congeriem exhibere nemo jure inficias ierit: ut proinde aliqua saltem ex parte operis auctoritas subleſta: fidei esse videatur: in eo siquidem non solum fabula nonnulla veris immixta, sed etiam depravata corruptaque ab hæreticis haud pauca reperias. Hinc Rufinus (8): « Hilarius, inquit, cum ad emendationem eorum qui Ariminensi perfidiæ subscripserunt, libellum instructionis plenissime conscripsisset; cumque libellus ipse in manus inimicorum et malevolorum ipso ignorante venisset: ita ab eis corruptus est, illo sancto viro nihil penitus sentiente, ut postea talis inventus sit, quem ipse non agnosceret. » Hæc ille. Haud equidem repugnaverim, huic narrationi nonnulla intexuisse Rufinum, quæ a vero abſtulant; ut propterea Hieronymus ipsum merito redarguerit (9). At et operis denum Hilariani depravatio, ut viri docti verba usumpem (10), in causa fuerit cur ea finxerit Rufinus. Et vero Ariatorum nequitia dignum erat, ut Hilarii operis integritatem nobis inviderent. » Quid porro,

(1) *Ambros.*, de Virg., lib. III, cap. 4, §. 1.
 (2) *Theodor.* Hist. eccl. lib. II, cap. 15.
 (3) *Id.* ibid. cap. 17.
 (4) *Id.* ibid. sub fin.
 (5) *Eulog.* apud Phot. biblioth. cod. 250.
 (6) *Leont. Byz.* lib. adv. fraud. Appollin. in Thes. Canis. tom. I, pag. 608.
 (7) *Lequien.* Dissert. Damasc. II, §. 1 seq. pag. 32.
 (8) *Leont. Byz.* lib. de Sect. Act. VIII, tom. XI Bibl. PP. Paris. pag. 526.
 (9) *Athan.* Apol. ad Constant. §§. 11, 19, 20, opp. tom. I, pagg. 301, 307.
 (10) *Montfauc.* Animadv. ad tom. II, collect. PP. Græc., pag. 47.
 (11) *Athan.* opp. tom. II, p. 667 seqq.

(1) *Hilar. Fragm.* IV, num. 1; et 6, numm. 5, 8 et 10.
 (2) *Id.* Fragm. 4, num. 1.
 (3) *Baron.* ad Ann. 352, §. 12 seqq.
 (4) *Constant.* ad Hilar. fragm. et in append. ad epist. Rom. pontif. pag. 93.
 (5) *Montf.* ad collect. PP. Græc. animadv. 20, pagg. 45.
 (6) *Tillem.* Mem. eccl. tom. VIII, pag. 695, not. 65 sur S. Athan.
 (7) *Baron.* ad Ann. 352, §. 14.
 (8) *Rufin.* de adulter. libror. Origen. in append. ad tom. IV opp. Origen. edit. Paris. 1759, pag. 15.
 (9) *Hieron.* lib. II adv. Rufin., §. 19, opp. tom. II, pag. 512, edit. Veron.
 (10) *Constant.* præf. ad Hilar. fragm. §. 8.

si ea omnia ipsemet Hilarius congresserit Fragmenta, sive Arianica, sive orthodoxa, quibus deinceps historiam contexeret, ubi a nothis genuina secerneret; ut illa quidem falsitatis coargueret, horum autem veritatem ostenderet firmaretque?

VI. Sed inquit: Esto: depravata fuerint corruptaque malo Arianorum consilio Hilariana fragmenta, conflictaque ab Arianis epistole illæ quæ Liberii lapsum enuntiant: quid porro sentiendum de Athanasii, Hieronymi aliorumque scriptorum ecclesiasticorum testimonio, ex quibus Liberius defecisse comperitur? At his demum peropportune occurrit vir eruditione ac doctrina plurimum præstans, dominus Corgneus ecclesiæ Suessionensis canonicus; qui haud ita pridem edita singulari dissertatione cui titulus: *Dissertation critique et historique sur le pape Libère, dans laquelle on fait voir qu'il n'est jamais tombé*, præcipuorum veterum scriptorum auctoritate ductus, simulque aliorum loca objecta discutiens atque ad crisin revocans, Liberii lapsum fictitium esse luculentissime comprobavit. Hujus autem clarissimi viri sententiam deinceps egregie asseruit purpuratus pater (1), compendio usus: eamque præterea ex iis quæ hactenus edisseruimus, magis adhuc firmatam existimamus.

Præclarum autem hujusmodi opus Gallicum, quod auctore nescio Parisiis primum prodit anno 1752, ab ipso postmodum recensitum et auctum, ibidem fuit iterum evulgatum anno 1756. Quam quidem dissertationem summo ingenii ac iudicii acuminis elucubratis, quisquis attente perlegerit, is enimvero causæ Liberianæ jure optimo aptandum statuat necesse est effatum illud Livianum. « A veritate laborare nimis jus sæpe, extingui nunquam. »

§ II. — NOTITIA EPISTOLARUM NON EXSTANTIAM, AUT SUPPOSITIARUM QUÆ AD LIBERIUM PAPAM ATTINENT.

(Ex D. Constant.)

I. *Ægyptiorum ad Liberium litteræ circa exitum anni 352 missæ.*

1. Ex Ægypto atque Alexandria, quales pridem ad Julium de reddenda exsulanti Athanasio communionem erant scriptæ, tales Liberio pontificatum ineunti datæ sunt litteræ de tuenda ea, quam eidem præsul Julio ac deinde Sardicensi synodus reddiderant. Has litteras Hilarius fragm. IV, n. 2, memorat, easque ibidem subjiendas pollicetur; sed inde divulsæ sunt. Litteræ autem, quæ ab Alexandrina synodo ex Ægypto omni ad Julium, teste Athanasio apolog. cont. Arian. n. 20 missæ sunt, integræ habentur in eadem Athanasii apologia n. 3, ac deinceps: ex quibus augurari licet quales illæ fuerint, quæ ad Liberium circa exitum anni 352, datæ sunt. Harum litterarum meminit ipse Liberius epist. 4, n. 2, ubi et eas episcopis Italis recitasse se atque insinuasse docet.

II. *Orientalium ad Liberium litteræ circa idem tempus scriptæ.*

2. Eodem tempore Liberius, ut rursus ipse epist. 4, n. 2, testatur, ab Orientalibus, hoc est ab Arianis adversus Athanasium litteras accepit, per Eusebium quemdam, qui in Africam festinabat, sibi relictas, in quibus eadem omnino continebantur cri-

(1) *Orsi*, *Histor. eccl.* tom. VI, pag. 204, § 72.

mina, quæ accusatus præsul sive in concilio Romano, præsentem Julio, sive in Sardicensi jam diluerat. Has litteras non suppressit Liberius, ut nonnulli calumniati sunt, sed ecclesiæ legit et concilio.

III. — *Liberii ad Orientales epistola anno 353 data.*

3. Ad mox dictas Orientalium litteras Liberius rescripsit eo ipso tempore, quo illas accepit, significans sibi traditum esse octoginta episcoporum scriptum, quod ipsorum de Athanasio sententiæ repugnabat; atque contra legem divinam sibi visum esse, cum major episcoporum numerus pro Athanasio existeret, ipsorum dictis adversus eum aliquatenus commodare consensum.

IV. — *Liberii ad Ægyptios epistola eodem tempore scripta.*

4. Vix dubitare licet quin Liberius, qui ad Orientales contra Athanasium scribentes rescripsit, simul et ad Ægyptios qui pro eodem sibi scripserant, quorum etiam epistolam episcopis Italis pariter insinuandam curavit, litteras miserit, quibus se decessoris sui Julii vestigiis penitus hæsurum significaret.

V. — *Liberii ad Constantium epistola ann. 353 scripta.*

5. Liberius multorum Italiæ episcoporum conventu habito, Vincentium Capuensem et Marcellum pariter ex Campania episcopum Arelaten destinavit ad Constantium cum epistola, qua hunc Imperatorem rogabat, ut concilium Aquileiæ, quemadmodum ipsi dudum placuerat, congregari præciperet: ubi cum primum fidei causa fuisset diligenter tractata, tum demum ceteræ possent fini. Simul et ea, quæ sive ab Orientalibus adversus Athanasium, sive ab Ægyptiis pro Athanasio acceperat scripta, legati tradidit ad Constantium perferenda, ut optatum concilium facilius impetraretur.

VI. — *Legatorum Liberii ex Arelatensi concilio litteræ.*

6. Arelaten cum pervenissent Vincentius ac Marcellus Liberii legati, prævio cum episcopis qui ibi erant tractatu, propter ecclesiarum omnium turbationem, Orientalium, qui Athanasium damnaverant, succumbere se velle testati sunt sententiis, ea tamen conditione, ut et ii, qui istud ab ipsis flagitabant, prius Arii hæresim condemnarent. Tum placito scriptura firmato, itum ad concilium, adhibitaque deliberatione, Liberii legati ab Athanasii adversariis est responsum, Arii doctrinam damnare se non posse; sed hoc solum, ut Athanasius communionem privetur, exigere. De his autem omnibus Liberium confestim Vincentius ac Marcellus litteris certiores fecerunt.

7. Hæc porro gesta sunt, dum Arelate Constantius degeret. Atqui hunc Imperatorem in illa civitate saltem ab octavo mensis Novembris anni 353 die ad vernum tempus anni 354 permansisse vetera monumenta fidem faciunt. Unde sequitur ut Arelatensis

tunc habita synodus vel ad annum 353 exeuntem, A XIII. — *Litteræ Lampsacenæ synodi et aliarum ad Liberium et Occidentales ann. 365 missæ.*

VII. — *Eusebii Vercell. ad Liberium epistola anno 354 missa.*

8. Eusebius Vercellensis episcopus a Liberio rogatus ut legatis suis Lucifero, Pancratio et Hilario ad obtinendum a Constantio concilium sese adjungeret, voluntati ipsius se libenti animo obsequi renuntiavit. Epistolæ hujus notitiam nobis præstat Liberii epistola ad Euseb., adeoque paulo ante hanc anno 354 scripta est.

VIII. — *Liberii ad Fortunatianum epistola, eodem tempore data.*

9. Liberius in eadem epistola ad Euseb. memorat litteras a se ad Fortunatianum Aquileiæ episcopum scriptas, quibus eum rogabat, ut ipse pro sinceritate pectoris et pro fide, quam se sciebat etiam cum discrimine vitæ præsentis custodisse, cum legatis ad Constantium missis dignaretur excubare.

IX. — *Constantii ad Liberium litteræ anno 355.*

10. Constantius paulo post Mediolanense concilium anno 355 habitum minaces ad Liberium litteras cum muneribus per Eusebium eunuchum misit, quibus eum ad damnandum Athanasium et ad communicandum cum Arianis flectere tentabat. Harum litterarum mentio exstat apud Athanasium histor. Arian. ad monach. n. 35, ipsis autem minis admixta fuisse blandimenta cum innata Constantii indoles, tum adjuncta munera facile persuadent.

X. — *Liberii ad clerum Rom. litteræ anno 357 scriptæ.*

11. Liberius statim ut exili tædio ac minis fractus Imperatoris voluntati consensit, priusquam de hoc consensu Imperator certior fieret, se ab Athanasii nomine et communione recessisse clero Romano significavit. Quocirca et hujus mutationis suæ testem clerum suum epist. ad Ursacium n. 2, appellat.

XI. — *Ejusdem litteræ ad Constantium eodem tempore.*

12. Eodem tempore Liberius litteras super Athanasii nomine per Fortunatianum Aquileiensem episcopum ad Constantium perferendas dedit, ut epist. ad Orientales ipse loquitur, Litteras easdem indicat et epist. ad Ursacium, n. 2.

XII. — *Liberii epistola decretalis per provincias missa circa ann. 362.*

15. Siricius papa epist. ad Osium, n. 2, eos, qui ab Arianis baptizatos denuo baptizabant, vehementer improbat, cum alias ob causas, tum ob hanc nominatim, quod istud post cassatum Ariminense concilium missa ad provincias a venerandæ memoriæ prædecessore meo Liberio generalia decreta prohibeant. Unde colligere est, Liberium post infaustum Ariminensis concilii exitum celebrata synodo, concilium illud irritum declarasse, ac varia sanxisse decreta, quæ universæ Ecclesiæ utilitati conducere, eaque per synodalem epistolam in provincias misisse.

14. Orientales e Lampsacena synodo variisque conciliis in Asia, Pamphylia, Isauria et Lycia celebratis litteras Eustathio, Silvano ac Theophilo legatis tradiderunt ad Liberium et episcopos Occidentales perferendas, quibus, ut summam perstringit Sozomenus lib. VI, c. 41, eos hortabantur, ut legatos suos omni ope adjuvarent, et cum illis quid agendum esset perpendere, et statum Ecclesiæ prout ipsis videretur corrigerent; quippe qui probam ac stabilem fidem retinerent, ac præ cæteris omnibus religionis curam gerere deberent. Litteras illas Liberio a prædictis legatis redditas esse Sozomenus et Sozomenus tradunt. Cum autem Lampsacena synodus quæ prior legatos destinavit, et cujus instar aliæ synodi litteras suas eisdem crediderunt, anno 365 circa mensem Septembrem absoluta sit, sequitur ut omnes illæ litteræ ad eundem annum jam labentem pertineant.

XIV. — *An Liberius litteras ad Orientales scripserit de Spiritu Sancto.*

15. Sozomenus controversiam de Spiritu sancti deitate in Oriente excitatam notans, ita lib. VI, c. 22 loquitur: « Cum hæc quæstio ageretur, et contendendi studio magis magisque in dies cresceret, episcopus urbis Romæ, re comperta, scripsit ad Orientales ecclesias, ut Trinitatem consubstantialem et honore gloriaque æqualem una cum Occidentalibus episcopis confiterentur. Quo facto, utpote controversia iudicio Romanæ ecclesiæ terminata, singuli quiescere: eaque quæstio finem accepisse videbatur. » Quibus dictis Sozomenus, cap. 25, Liberii mortem narrare incipit his verbis: « Per idem tempus mortuo Liberio, Damasus Romanæ sedis administrationem suscepit. » Quocirca si res secundum accuratum temporis ordinem Sozomenus narrat, censendus est Liberius aliquanto ante mortem ad ecclesias Orientis litteras dedisse, quibus et Trinitatem consubstantialem, et Spiritum sanctum Patri et Filio æqualem esse definiebat; nisi forte ad Liberii tempora id quod a Damaso sit gestum, præpostere Sozomenus retulerit; quod videtur probabilis.

XV. — *Liberii Sermo.*

16. Tacendus hic non est Sermo a Liberio, cum in Salvatoris natali, « ad Apostolum Petrum, » Marcellinam Ambrosii sororem dato virginitatis velamine solemniter ac publice consecraret, habitus, et ab Ambrosio ipso lib. III de Virginitibus c. 1, 2 et 5, sed, ut eruditis placet, mutata dicendi ratione relat. Hoc in tractatu Liberius primo Marcellinam quæ ad fidem attinent docet, tum ei præcepta tradit virginitibus congrua: quæ quidem Ambrosius ideo revolvere se ait; « ut quo vir sanctior, eo sermo accedat gratior. »

XVI. — *Scripta Liberio supposita.*

17. Præterea unam Liberii ad Orientales epistolam ab Arianis suppositam, item scriptum Liberii ad Athanasium, et Athanasii ad eundem rescriptum,

necnon antiqua, sed falsissima Liberii gesta, tomus A hujus appendix exhibebit.

18. Eidem papæ Isidorus Mercator supposuit Athanasii et Ægyptiorum nomine ex Alexandrina synodo scriptam epistolam, cui æque fictitium adjecit Liberii ipsius ad eisdem rescriptum. Utrumque opus cum cæteris ejus figmentis alii tomo servamus.

Decretorum Liberii adscriptorum Censura.

19. In editionibus conciliorum tria referuntur Liberii nova decreta ex codice vetusto 46, librorum lib. xiii, cap. 9, 10 et 12. Eadem eodem nomine et a Burchardo lib. xiii, c. 15, 14 et 18, necnon ab Ivone p. 4. c. 46, 47 et 50 laudantur.

Ex his primum, quod ita incipit: « In his jejuniorum

diebus nullæ lites, » e-
Capitularis Theodulfi Aurelianensis episcopi capitulum 42.

Alterum, cujus est hoc initium, « Abstinendum est enim in his sacratissimis diebus a conjugibus, » est Capitularis ejusdem sequens capitulum.

Tertium, quod enuntiatur in hunc modum, « Si evenerit fames, inæqualitas aeris, pestilentia vel alia qualiscumque tribulatio, statim jejuniis, elemosynis et obsecrationibus Domini misericordia deprecetur, » expressum ex libro 1 Capitularium, c. 118, ubi legimus: « De hoc si evenerit fames, pestilentia, inæqualitas aeris, vel alia qualiscumque tribulatio, non expectetur edictum nostrum, sed statim deprecetur misericordia Dei. »

OPERA QUÆ EXSTANT.

ORATIO MARCELLINAM S. AMBROSII SOROREM DATO VIRGINITATIS VELO CONSECRANTIS.

(*Ex Biblioth. Galland.*)

I. Bonas, filia, nuptias (1) desiderasti. Vides quan- B tus ad natalem Sponsi tui populus convenerit, et nemo impastus recedit? Hic est qui rogatus ad nuptias aquam in vina convertit (*Joan. ii, 9*). In te quoque sincerum sacramentum conferet virginitalis, quæ prius eras obnoxia vilibus naturæ materialis elementis. Hic est qui quinque panibus et duobus piscibus quatuor millia populi in deserto pavit. (*Luc. ix, 15. et seq.*). Plures potuit, si plures jam tunc qui pascerentur, fuissent. Denique ad tuas nuptias plures vocavit: sed jam non panis ex hordeo, sed corpus ministratur e cælo.

II. Hodie quidem secundum hominem homo natus ex virgine, sed ante omnia generatus ex Patre: qui C matrem corpore, virtute referat Patrem. Unigenitus in terris, unigenitus in cælo: Deus ex Deo, partus ex virgine: justitia de Patre, virtus de potente, lumen ex lumine: non impar generantis, non potestate discretus: non verbi extensione, aut prolatione confusus, ut cum Patre mixtus, sed ut a Patre generationis jure distinctus sit: ipse est fraternus tuus, sine quo nec cælestia nec marina nec terrestria consistunt. Verbum Patris bonum (*Cant. v, 1*), quod erat, inquit, in principio (*Joan. i, 3 et seq.*): habes ejus æternitatem. Et erat, inquit, apud Patrem: habes indiscretam a Patre, inseparabilemque virtutem. Et Deus erat Verbum: habes ingentiam ejus divinitatem; de compendio enim tibi fides est haurienda.

III. Hunc, filia, dilige, quia bonus est: Nemo enim bonus nisi unus Deus. (*Luc. xviii, 49*). Si enim non dubitatur quia Deus Filius, Deus autem bonus est: utique non dubitatur, quia Deus bonus Filius. Hunc,

inquam, dilige. Ipse est quem Pater genuit ante luciferum (*Psal. cix, 3*), ut æternum: ex utero generavit, ut Filium: ex corde eructavit (*Psal. xlii, 2*), ut Verbum. Ipse est in quo complacuit Pater (*Matth. xvii, 5*): ipse est Patris brachium, quia creator est omnium: Patris sapientia, quia ex Dei ore processit (*i Cor. i, 30*): Patris virtus, quia divinitatis in eo corporaliter habitat plenitudo (*Coloss. ii, 9*). Quem Pater ita diligit, ut in sinu portet, ad dexteram locet; ut sapientiam discas, virtutem noveris.

IV. Si igitur virtus Dei Christus, numquid aliquando sine virtute Deus? Numquid aliquando sine Filio Pater? Si semper utique Pater, utique semper et Filius. Perfecti ergo Patris perfectus est Filius. Nam qui virtuti derogat, ei derogat cujus est virtus. Inæqualitatem non recipit perfecta divinitas. Dilige igitur quem Pater diligit: honorifica, quem honorificat Pater: Qui enim non honorificat Filium, non honorificat Patrem. Et qui negat Filium, nec Patrem habet (*Joan. v, 23*). Hæc quantum ad fidem.

V. Sed interdum etiam cum fides tuta sit, juven- D tus suspecta est. Modico itaque vino utere, ne infirmitatem corporis augeas (*i Tim. v, 23*), non ut voluptatem excites; incendunt enim pariter duo, vinum et adolescentia. Infrenent etiam teneram ætatem jejunia, et parcimonia cibi retinaculis quibusdam indomitas cohibeat cupiditates. Ratio revocet, mitiget spes, restringat metus. Nam qui moderari nescit cupiditatibus, is sicut equis raptatus indomitis, volvitur, obteritur, laniatur, affligitur.

VI. Quod aliquando juveni ob amorem Dianæ contigisse proditur. Sed poeticis mendaciis coloratur fa-

(1) Huic loco ista præmittit S. Ambrosius, sororem suam alloquens: « Tempus est, soror sancta, ea quæ mecum conferre soles, beatæ memoriæ LIBERII præcepta revolvare; ut quo vir sanctior, eo sermo accedat gratior. Namque is, cum Salvatoris

natali ad apostolum Petrum virginitalis professionem vestis quoque mutatione signares, adstantibus etiam puellis Dei compluribus quæ certarent invicem de tua societate: Bonas, inquit, filia, nuptias desiderasti, etc.